

besluit der vergadering, dat het aan een ieder vrijgelaten zou worden om te beoordelen of hij, met het oog op de grondslag van het NZG, met het genootschap wilde meewerken, verdeelde in dezen meer dan dat het verenigde. De ter vergadering aanwezige De la Saussaye deed kort daarna wat Heldring al vijf jaar eerder gedaan had: hij verbrak zijn band met het genootschap.²² De Groot, die ook aanwezig was, verliet 'met een diep bedroefd hart' Rotterdam; hij vervolgde zijn reis voor een vakantie in Duitsland. Vandaar schreef hij naar huis. Hij vreesde dat het genootschap 'te gronde' zou gaan. 'En dat geschiedt dan door de schuld van de orthodoxen. Sterker dan ooit heb ik gezien, hoe zij door hun drijven de zaken bederven. De modernen hebben zich, hoewel hunne zienswijze en de zending niet kunnen zamengaan, toch veel beter gehouden'.²³ Op de vergadering van de afdeling Groningen van het NZG van 30 september 1864 bracht De Groot een somber rapport uit: ook in Rotterdam was nu de 'ongelukkige tijdgeest' merkbaar geweest. In de vergadering werd verder mededeling gedaan van de ingekomen brieven van A. van Toorenenbergen, J. Posthumus Meyjes en de hoogleeraar J.J.P. Valetton; zij bedankten voor het lidmaatschap.²⁴ Na de jaarvergadering van 1864, waarin hij zelf een belangrijke rol gespeeld had, bedankte ook de Rotterdamse remonstrantse predikant M. Cohen Stuart.²⁵

Naar buiten schitterde De Groot in die dagen nog eenmaal in oude glorie. Hij mocht op 13 september het grote feest van het 250-jarig bestaan der Groninger academie inleiden met een godsdienstige rede. Hij sprak over een klassiek thema der Groninger theologie, dat gezien de pretenties der modernen een bijzondere actualiteit gekrtegen had: 'Het Christendom, de kweker der humaniteit'.

In de kring van het gezelschap eiste intussen de tijdgeest zijn tol. Op 12 september was men in een buitengewone vergadering samen geweest. Naast de gewone leden waren ook achttien medewerkers aan het tijdschrift, meest feestgaande oud-leerlingen, aanwezig. Ook in die kring had De Groot gesproken en wel over 'Strauss en Schleiermacher in hun Leben Jesu'. Beide geleerden waren volgens hem voorstander van 'de vrije historische kritiek', maar fel bestreed hij wat Strauss deed voorkomen: 'alsof Schleiermacher het in den grond met zijn hoofdbeginsel eens was'. Met andere woorden: wie Schleiermacher bewonderde behoefde niet bij Strauss uit te komen. Na

22. E.F. Kruyf, *Geschiedenis van het Nederlandsch Zendelinggenootschap en zijne zendingsposten*, Groningen 1894, 489-496.

23. P. Hofstede de Groot aan zijn kinderen, 1-8-1864; Archief Hofstede de Groot 4c. Daar Hofstede de Groot blijkens deze brief pas 19 juli in Rotterdam aankwam kan de samenkomst nooit hebben plaatsgevonden.

24. Notulen van de afdeling Groningen van het NZG I (1832-1866); Archief van de afdeling Groningen van het NZG 1; Gemeente Archief Groningen.

25. Kruyf, *Geschiedenis N.Z.G.*, 489-494; E.H. Cossee, 'Martinus Cohen Stuart (1824-1878), een Remonstrants predikant in het Réveil' in: J. van de Berg e.a. (red.), *Aspecten van het Réveil*. Opstellen ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Stichting Het Réveil Archief, Kampen 1980, 74-88, m.n. 85.